

וועלט-ליטעראַטור אויף יידיש

Det finns en mängd översättningar till jiddisch av kända verk ur världslitteraturen. En aktuell text är nedanstående, som här är transkriberad för att kunna läsas av alla:

a foigel-blik oif shtokholm.

es iz gevezen in an ovent in onfang fun monat mai. der kleiner shpatsir gorten velcher hot zich gefunen oif'n mozesbarg in dorem zait fun shtodt iz noch far'n publikum nisht ofen geven, un di fershiedene blumen-beten zainen noch nit geven arumgegraben; di shnee-gleklech vos zainen tsvishen di arobgefalene bleter gevaksen hoben zeier kurts blihen gehalten in endiken, kedei tsu machen plats far di tsarte zaferen-blumen vos hoben gevart oif a dorem vint, kedei zeiere blithen tsu efenen, tsvishen di tsvaigen fun di shoin oifgeblihte lindenboimer hoben zich di foiglech ongefungen nesten zich tsu boien.

Översättningen är gjord från svenska av en viss Shlomo Edelhait och publicerad av M. Yankowitz i New York 1918. Och visst är det den bekanta inledningen till Strindbergs Röda rummet, Dos roite tsimer, fast jag vill nog påstå att översättningen inte är av högsta litterära kvalitet. Där vår nationalskald låter gråsparvarne kila omkring under parkbänkarna, placerar Edelhait till exempel svalor i deras ställe..., en hel del är utelämnat och så vidare.

Många av Strindbergs dramer och viktiga böcker finns i jiddischversion som Frailein Julia, Der foter och Toidtentants. Även ett fleral mindre kända verk är översatta som Tserisen, Di froi, Farn'n toit, Kamaraden, Di ferbrecher, Muter-liebe och Di shtarkere.

Selma Lagerlöf finns representerad med Di legende fun Jesta Berling och Der keiser fun portugal.

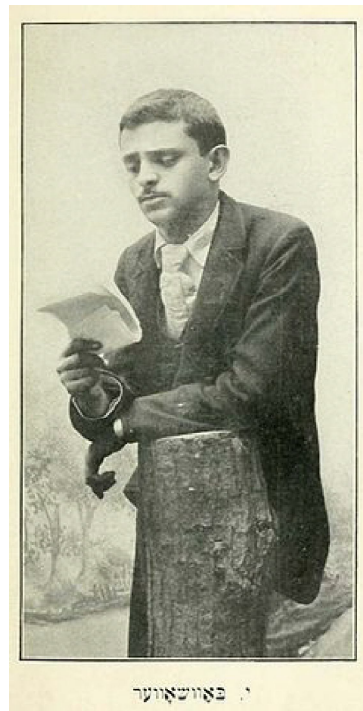
Många av Henrik Ibsens dramer finns också på jiddisch: Nora (Ett dockhem), Hedda Gabler, Di froi fun jam, Di shtitsen fun der gezelshaft, med flera.

Berömd är Shloime Michoels uppsättning av Kung Lear på Statliga Judiska Teatern i Moskva. Andra av William Shakespeares verk på jiddisch är förutom Kinig Lir även Sonetn, Otelo och Shailok.

Följande stycke är mycket känt och ofta citerat:

איך בין א ייד. האט דען ניט א ייד קיין אויגען ? האט דען ניט א ייד קיין הענד, קיין אברים, קיין חושים, קיין געפיהלען, קיין ליידענשאפטען ? ווערט ער ניט גענועהרט מיט דער זעלבער שפיז, געשעדיגט מיט דיא זעלבע וואפען, בעפאלען פון די זעלבע קרענק, געהיילט דורך די זעלבע מיטעל, געווארעמט און ערקעלטערט פון דעם זעלבען ווינטער און זומער, וויא א קריסט ? – אויב איהר שטעכט אונז, געהט פון אונז קיין בלוט ניט ? אויב איהר קיצעלט אונז, לאכען מיר ניט ? אויב איהר פערגיפטעט אונז, שטארבען מיר ניט ? – און ווען איהר טהוט אונז שלעכטס, זאלען מיר ניט נעהמען קיין נקמה ? – אויב מיר זיינען, וויא איהר, אין אלע איבעריגע זאכען, וועלען מיר אויך זיין, וויא איהר דערין.

Som många kanske kände igen är det Shylocks berömda ord om att juden är lika mycket människa som den kristne ur William Shakespeares Köpmannen i Venedig. På jiddisch är titeln Shailok oder der koifman fun venedik. Dramat finns i flera olika jiddischöversättningar, men citatet ovan är taget ur Josef Bovshovers tolkning från 1899, publicerad i New York 1911 av Hebrew Publishing Company.

Bovshovers öde är märkligt och intressant. Han föddes i en strängt ortodox familj i Lubavitch, Mogilevs region, i Vitryssland 1873 och kom som 18-åring till Amerika. Till en början arbetade han som körsnär men avskedades på grund av att han skrivit och spritt egna dikter och pamphletter med socialistiskt innehåll. Han visade sig ha stor språkbegåvning och lärde sig på kort tid engelska. Josef Bovshover bestämde sig för att översätta Köpmannen i Venedig och blev klar 1899, då han alltså endast var 26 år gammal. Samma år som hans arbete var färdigt insjuknade han och tillbringade resten av sitt liv på mentalsjukhus, där han dog 1915.

Bovshover debuterade redan 1892. Han umgicks tidigt i anarkistkretsar och inspirerades bland andra av Walt Whitman och Morris Rosenfeld, känd för dikten Der svet-shop. Under pseudonymen Basil Dahl skrev han To The Toilers And Other Verses, ett av de första verk som skrevs i USA om och för de proletärer, vars livsvillkor han lärt känna genom sitt arbete i textilindustrin.

Att komma från provinsens shtetl till världsmetropolen New York och på så kort tid anamma både ett nytt levnadssätt och språk och dessutom ägna sig åt att översätta en av världslitteraturens giganter är verkligen en svindlande lång resa, både mentalt och fysiskt...

Staffan Böös